

NATUR I LEKEN OCH LEK I NATUREN

2019-10-06

Av: Urbio

Stillasittande barn har blivit ett folkhälsoproblem. En generation av inomhussittande barn riskerar att bli naturanalfabeter med begränsade naturband som kan äventyra framtida ekologiskt ansvarstagande. Det paradoxala ligger i att samtidigt som det finns en medvetenhet om att barn mår bra av att vara ute i naturen, och att det pågår en ständig kamp för att minska skärmtiden, så är det oftast vi vuxna som hindrar barnet från att gå ut och leka.

När vuxna tror sig behöva vara med som övervakare i utomhusleken så villkoras tid för lek, val av plats och ofta även spelregler. "Balansera inte på staketet, lek inte i pölen, kom igen nu då – vi ska ju till lekplatsen!" Är leken inte auktoriserat i våra stadsrum såvida man inte befinner sig innanför lekplatsens färgglada staket?

För ett barn finns leken överallt, det är en inneboende drivkraft, medan vi vuxna hela tiden tolkar koder för vilka miljöer som är tillåtna för lek. Problemet idag är att planerade lekplatser – platser som är "godkända för lek" – inte bara är färre och ligger längre bort, utan att de ofta är torftigare miljöer: hårdgjorda plana ytor med uppradad utrustning, med avsaknad av växtlighet, årstidsskiftningarnas sinnlighet och utan löst material som erbjuder medskapande. Ängslan över korrekta säkerhetsavstånd premierar färdigproducerad lekutrustning, med angivna fallskyddsmått, framför oregelbundna stenar, stockar och klätterträd. Osäkerheten kring tillgänglighet leder ofta till platta hårdgjorda ytor med avsaknad av topografi och rumslighet. Skötselkrav på renhållning och ansning, för att bemöta vuxnas förväntan på en prydlig offentlig miljö, gör att gummimattor, raka kantstenar och växtlighet utan frukt och bär föreskrivs. Men vad händer med fantasileken, med springet i benen och med naturhänförelsen på dessa torftiga platser?

När barnet bestämmer blir det oftast andra platser för lek: Miljöer som är stökiga och fulla med gömmen, strösslade med pinnar och kottar, med gyttjepölar och risiga busksnår. Där det finns spår av kojor som är uppbyggda, rivna och ombyggda i ett ständigt skapandedriv. Där lövhögar är vulkanlava och där det bjuds på soppa av mossor och rönnbär. Naturen har visat sig kunna bjuda på de flesta ingredienser som ger högt lekvärde; varierad terräng med många små kryp-in i buskar och snår och ett nästan ändlöst utbud av löst lekmaterial. I naturlika miljöer tillåts barnet vara medskapande och genom leken påverka platsens utformning. Här finns goda möjligheter för långvarig och lustfylld lek där hela fantasivärldar levs ut med olika rollfördelningar och samarbetsprovningar. Okodade naturmiljöer har också visat sig ge mer jämställd lek.

Foto: Karin Andersson

Att lekmiljöer i högre utsträckning ska vara naturlika kan därför kännas som en självklarhet. Gröna naturmiljöer har även andra positiva inverkan på oss människor; de minskar stressnivån, bjuder på återhämtning och gör oss friskare. Men

ändå är det förvånansvärt många platser för lek som saknar grönska och rumslighet, där istället platta fält av färgglatt gummi säkerställer mjuka fall runt vippgungor och klätterställningar i högtryckslaminat. Dessa platser är inte bara fattiga på lekvärden – de är även torftiga på ekosystemtjänster; de hjälper inte till att infiltrera och rena dagvatten, att ta upp luftburna partiklar eller sänka temperaturen med lövskugga. De bjuder inte insekter på pollen eller ger oss tillräckligt med återhämtning. Har vi råd med sådana fattiga platser i staden?

Det är genom leken som barnet göra sig redo för vuxenvärlden. Kan vi genom de leklandskap vi erbjuder då skapa fler insikter om vår omvärld hos barnet? Genom leken kan en relation till naturen uppstå; genom förundran och stämning, genom nyfikenhet och spänning. Någonstans där – mellan hänförelsen för den första snön, överraskningen av grodan i vattenpölen eller förtjusningen av en hög med prasslande lönnlöv – uppstår band till naturen som kan skapa grund för ekologiska ansvarstagande individer i framtiden.

Foto: Elise Eriksson

För att skapa fysiska förutsättningar som kan minska antalet stillasittande barn utan naturkontakt finns två strategier: Göra våra lekplatser mer naturlika (mer natur i leken) och göra vår natur mer tillgänglig för lek (mer lek i naturen). Mer natur i leken innebär myllrande gröna lekplatser där vi mår bra av att vistas, där växtligheten bjuder på kryp-in och lekmaterial efter årstid och där synlig stråk för infiltrering av dagvatten uppmuntrar till vattenlekar eller insektssafari. Mer lek i naturen innebär att med små medel tillgängliggöra den befintliga myllrande närnaturen, som i många fall ligger runt hörnet i våra bostadsområden, men som kan behöva kulturella tillägg för att uppfattas (främst av oss vuxna) som säker, tilltalande och "okej att leka i".

I Brickebacken i Örebro undersöker projektet DigiFys hur man med små interaktiva lekelement förstärker platser i bostadsnära natur för att redan befintliga naturmiljöer ska bli mer tillgängliga – och accepterade – för lek. Här har ett lekpar byggts upp av interaktiva ljus- och ljudfyrar som letar sig in från den prydliga parken till skogsbrynet. Härmed länkas den traditionella öppna lekplatsen ihop med en lekmiljö av mossiga klippblock och lövsly. Inne i brynet, bland täta tallstammar, återfinns små digitala lekelement där besökaren kan börja interagera med naturen, som "laddröret" där sensorer för rörelser och fukt ger olika ljud beroende på om röret matas med kottar, vatten eller rönnbär. Genom de digitala element finns möjligheter att förstärka och synliggöra naturprocesser: Det kan handla om element som blir interaktiva bara när det har regnat tillräckligt eller när det har flyttat in fåglar i holken.

Naturen är i sig själv ofta en helt tillräcklig lekmiljö. Men för barn och vuxna som är ovana att vistas i natur, som inte brukar bygga kojor, hoppa över stockar eller upptäcka gråsuggor under stenar, kan interaktiva digitala element bli en ingång till lek i naturen. Något som triggar oss till fantasi och spring i benen eller som uppmuntrar till små upptäckter i en myllrande grön miljö: Ut och lek!